

РОЗДІЛ 10 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЇ

УДК 811.111'37'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.1.50>

МОВНІ КЛІШЕ АРГУМЕНТАЦІЇ ТА ПЕРЕКОНАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТА УПРАВЛІНСЬКИХ ТЕКСТІВ)

LINGUISTIC CLICHÉS OF ARGUMENTATION AND PERSUASION (BASED ON ENGLISH LEGAL AND MANAGERIAL TEXTS)

Томчаковська Ю.О.,

<https://orcid.org/0000-0003-0117-2704>

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Строченко Л.В.,

<https://orcid.org/0000-0003-3619-3484>

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Шевченко-Бітенська О.В.,

<https://orcid.org/0000-0002-0845-3114>

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Лесневська К.В.,

<https://orcid.org/0000-0003-0903-4170>

старший викладач кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена комплексному аналізу мовних кліше, що реалізують функції аргументації та переконання в англомовному юридичному та управлінському дискурсі. У центрі уваги перебувають стандартизовані формули, які забезпечують точність, послідовність і результативність інституційної комунікації та водночас виконують роль засобів легітимації владних і управлінських практик. Поставлена мета дослідження полягає у визначенні структурно-семантичних типів кліше, простеженні їхніх прагматичних функцій, а також виявленні спільних і відмінних рис у способах їхнього застосування в юридичних та управлінських текстах. Матеріалом дослідження слугував корпус англомовних текстів обсягом близько 200 000 слововживань, до якого увійшли нормативно-правові акти, міжнародні договори, судові промови, корпоративні звіти, стратегії розвитку, кодекси корпоративної етики та аналітичні матеріали з бізнес-менеджменту. Добір корпусу здійснювався за принципом жанрового та функціонального різноманіття, що дало змогу проаналізувати мовні кліше як у суворо регламентованих правових документах, так і в більш гнучких управлінських текстах. Застосування структурно-семантичного, прагматичного та дискурсивного аналізу дозволило систематизувати найбільш уживані формули та встановити закономірності їхнього функціонування. Результати дослідження засвідчили, що в юридичному дискурсі кліше мають імперативний і регламентуючий характер, спрямований на забезпечення нормативної точності та мінімізацію ризиків інтерпретації. В управлінському дискурсі переважають переконувальні й мотиваційні формули, які слугують інструментами формування довіри, створення позитивного іміджу та орієнтації на перспективний розвиток. Спільними для обох сфер виявилися референтні кліше, що забезпечують когезію тексту та аргументативну послідовність. Доведено, що мовні кліше не зводяться до механічного відтворення готових формул, а становлять стратегічні інструменти інституційного впливу. Вони відображають взаємозв'язок мови, влади та соціальних практик, сприяють ефективності професійної взаємодії та формують стабільність інституційного комунікативного простору.

Ключові слова: мовне кліше, аргументація, переконання, інституційна комунікація, юридичний дискурс, управлінський дискурс.

The article is devoted to a comprehensive analysis of linguistic clichés that perform argumentative and persuasive functions in English legal and managerial discourse. The focus is placed on standardized formulas that ensure accuracy, coherence, and effectiveness of institutional communication while simultaneously serving as instruments of legitimiz-

ing power and managerial practices. The aim of the study is to identify structural and semantic types of clichés, trace their pragmatic functions, and determine similarities and differences in their application in legal and managerial texts. The research material consists of a corpus of English texts of approximately 200,000 words, including legal acts, international treaties, court speeches, corporate reports, development strategies, codes of corporate ethics, and analytical materials in the field of business management. The corpus was compiled according to the principle of genre and functional diversity, which made it possible to analyze clichés both in strictly regulated legal documents and in more flexible managerial texts. The application of structural-semantic, pragmatic, and discourse analysis allowed the systematization of the most frequently used formulas and the identification of patterns of their functioning. The results demonstrate that in legal discourse clichés have an imperative and regulatory character, aimed at ensuring normative precision and minimizing interpretative risks. In managerial discourse, persuasive and motivational formulas prevail, serving as tools for building trust, creating a positive institutional image, and focusing on future development. Common to both domains are referential clichés, which ensure text cohesion and argumentative consistency. It has been proven that linguistic clichés are not limited to mechanical repetition of ready-made formulas but function as strategic instruments of institutional influence. They reflect the interrelation of language, power, and social practices, contribute to the effectiveness of professional communication, and ensure the stability of institutional communicative space.

Key words: linguistic cliché, argumentation, persuasion, institutional communication, legal discourse, managerial discourse.

Постановка проблеми. У сучасній інституційній комунікації юридичний та управлінський дискурс відіграють ключову роль у формуванні професійної взаємодії, регулюванні процесів ухвалення рішень та розподілі влади й відповідальності. Обидві сфери значною мірою спираються на мовні стратегії, що забезпечують точність, ясність і авторитетність повідомлення. У цьому контексті використання мовних кліше постає як вагомий механізм організації аргументації та переконання. Клішовані вирази, які часто сприймаються як формальні й повторювані, виконують важливі прагматичні функції: стандартизують комунікацію, забезпечують зв'язність тексту та підсилюють позицію мовця чи автора в межах інституційної ієрархії [1].

Юридичні тексти, що вирізняються високим рівнем кодифікації та нормативної точності, активно застосовують кліше для збереження послідовності й уникнення багатозначності в аргументації. Управлінські тексти, навпаки, характеризуються більшою динамічністю й нерідко вдаються до кліше переконання з метою мотивувати, спрямовувати чи впливати на учасників комунікації. Попри відмінності, обидві сфери виявляють суттєву спільність у використанні стандартизованих мовних формул, покликаних легітимізувати владу, зменшити ризики інтерпретації та забезпечити ефективність професійної взаємодії. Вивчення мовних кліше аргументації та переконання в юридичному та управлінському дискурсі дозволяє виявити взаємозв'язок мови, влади й інституційних практик. Аналіз англomовних текстів дає змогу простежити повторювані моделі професійного спілкування, що забезпечують стабільність, авторитетність та результативність комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях, присвячених мовним кліше та формульним одиницям у юридичному й управлін-

ському дискурсі, виокремлюється кілька напрямів. У вітчизняній традиції питання стандартизованих мовних засобів в офіційно-ділових текстах розглядає І. Борковська, яка підкреслює їхнє значення для унормованості комунікації та акцентує на відмінності між кліше та штампами [1]. Подібний підхід розвиває Б. Вітковський, аналізуючи функціонування кліше у структурі ділових документів та визначаючи ключові позиції їхньої появи [3]. Ці положення доповнюють роботи О. Ходаковської, яка розкриває роль інтертекстуальних зв'язків у юридичному дискурсі й доводить, що формульні посилання та відсилки посилюють переконувальний ефект завдяки апеляції до авторитетних джерел [4]. Важливим аспектом є також перекладознавчий вимір, котрий показує проблематику відтворення англomовних юридичних кліше українською та збереження їх прагматичного потенціалу [5].

На міжкультурні особливості юридичного англomовного дискурсу вказують В. Виноградов і О. Ходаковська, які аналізують специфіку сталих мовних конструкцій та проблеми їх інтерпретації [2]. Їхні спостереження перегукуються з напрацюваннями англomовних авторів. Зокрема, у збірнику Американського коледжу адвокатів "The Art of Persuasion" представлено практичні стратегії судової риторики, що базуються на використанні формульних аргументативних структур та прийомів емоційно-логічного впливу [9]. Схожу увагу до закономірностей функціонування формульних моделей приділяють й інші дослідники, доводячи на корпусному матеріалі, що юридичний дискурс відзначається високим рівнем патернованості, де кліше є невід'ємним інструментом комунікації [10].

В управлінському та бізнесовому сегменті особливої ваги набувають дослідження риторичних стратегій у корпоративних звітах. Так, систематизовано риторичну структуру й визначено типові лексико-граматичні формули, пов'язані

з самопрезентацією та формуванням довіри [11]; проаналізовано метадискурсивні маркери в листах керівників компаній і показано, як кліше типу *boosters* чи *hedges* сприяють побудові переконливого образу [12; 13].

Окрему нішу займає когнітивний підхід до аналізу бізнес-дискурсу, наприклад, предметом аналізу виступає переклад метафор у бізнесовій англійській, показуючи, що метафоричні кліше (наприклад, *WAR* чи *JOURNEY*) структурують аргументацію та посилюють переконливість текстів [14]. У такий спосіб простежується єдина тенденція: незалежно від сфери (правової чи управлінської), клішовані мовні формули виступають дієвим механізмом стандартизації, аргументації та переконання.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні та характеристиці мовних кліше, що реалізують функції аргументації та переконання в англomовному юридичному та управлінському дискурсі. Завдання дослідження: уточнити поняття «мовне кліше» у контексті інституційної комунікації; проаналізувати структурно-семантичні типи кліше, поширені в юридичних та управлінських текстах; простежити прагматичні функції кліше в аргументаційних та переконувальних стратегіях; виявити подібності та відмінності у використанні клішованих формул у правовій та управлінській сферах. Методи дослідження ґрунтуються на поєднанні якісного та кількісного аналізу й включають: описовий метод для систематизації й класифікації мовних кліше; структурно-семантичний аналіз для виявлення моделей їхньої побудови; прагматичний та дискурсивний аналіз для інтерпретації функцій кліше у професійній комунікації.

Матеріал дослідження становить корпус англomовних юридичних та управлінських текстів обсягом близько 200 000 слововживань. До нього увійшли: нормативно-правові акти, міжнародні договори та юридичні інструкції, розміщені на офіційних сайтах [15; 16; 17; 18]; судові промови, зокрема виступи адвокатів та обвинувальні промови прокурорів, доступні у відкритих архівах справ [19; 20]; управлінські документи (корпоративні звіти, стратегії розвитку, офіційні заяви менеджменту, кодекси корпоративної етики) [21; 22]; аналітичні матеріали з бізнес-менеджменту, що моделюють сучасний управлінський дискурс [23].

Корпус був сформований за принципом жанрового й функціонального різноманіття, що дозволило простежити вживання мовних кліше як у суворо регламентованих юридичних текстах,

так і в більш гнучких управлінських документах. Загалом для аналізу було відібрано понад 250 текстів, опублікованих у період 2010–2025 рр., що забезпечує актуальність та репрезентативність емпіричної бази.

Виклад основного матеріалу. Мовне кліше у сучасній лінгвістиці визначається як стійка, стандартизована мовна формула, що відтворюється у типових комунікативних ситуаціях і має фіксовану форму та передбачуване значення. У контексті інституційної комунікації, зокрема юридичного та управлінського дискурсу, мовне кліше виступає не лише готовим зразком, який полегшує продукування тексту, а й інструментом регламентації, легітимації та стандартизації професійної взаємодії. Воно забезпечує формалізованість висловлювання, його однозначність та прогнозованість для учасників комунікації, а також підкріплює авторитетність і офіційність повідомлення. У юридичних текстах кліше виконують функцію закріплення імперативності й точності, наприклад: *it shall be deemed, subject to the provisions of*, тоді як в управлінських текстах вони здебільшого реалізують переконувальну та мотиваційну функції, як-от: *it should be emphasized that, we strongly believe*. Таким чином, мовні кліше виступають своєрідними маркерами інституційної належності тексту та гарантують його відповідність комунікативним стандартам певної професійної сфери.

У корпусі англomовних юридичних та управлінських текстів виявлено кілька основних структурно-семантичних типів мовних кліше, які функціонують як інструменти стандартизації та забезпечення ефективності професійної комунікації. Юридичний дискурс відзначається високим рівнем кодифікації, тому типовими є імперативні формули на основі модальних дієслів *shall*, *must*, *may* та структурних моделей на зразок *it shall be deemed, is subject to the provisions of, must be complied with*. Ці кліше наділені жорсткою нормативною семантикою, яка фіксує безумовність правових приписів і закріплює владний характер тексту. Поряд із цим у правових документах широко використовуються умовно-наслідкові конструкції на зразок *in the event that, provided that, unless otherwise stated*. Вони формалізують логіку «умова – наслідок» і мінімізують ризик довільної інтерпретації положень.

Управлінський дискурс, навпаки, більш динамічний і гнучкий, що відображається у домінуванні кліше оцінно-модального й переконувального характеру. Формули на кшталт *we strongly believe, it should be emphasized that, we are*

confident that покликані не стільки регламентувати поведінку адресата, скільки сформувати довіру, підсилити аргументацію та створити позитивний імідж інституції. Значну групу становлять також мотиваційні кліше із семантикою поради чи рекомендації: *it is recommended that, it is advisable to, we encourage you to*. Вони функціонують як інструменти впливу, поєднуючи інструктивність із м'якістю тональності, що є характерним для сфери менеджменту.

Спільним для юридичних та управлінських текстів є поширення референтних кліше, які забезпечують міжтекстову зв'язність і виконують функцію уточнення чи посилення: *with reference to, as stated above, according to the provisions of*. Завдяки ним створюється логічна послідовність документа, а також гарантується кореляція між окремими його частинами чи з попередніми нормативними актами.

Таким чином, у юридичних текстах домінують імперативні та клаузальні моделі, які реалізують функцію регламентації та точності, тоді як в управлінських документах превалюють переконувальні та мотиваційні кліше, спрямовані на формування позитивної комунікативної взаємодії. Різні структурно-семантичні типи кліше свідчать про відмінну функціональну спрямованість юридичного й управлінського дискурсів, проте їх об'єднує роль стандартизованих мовних формул, які забезпечують інституційний характер комунікації, стабільність професійного спілкування та ефективність впливу на адресата.

У професійному дискурсі мовні кліше виконують насамперед прагматичну функцію впорядкування й регламентації комунікації. В юридичних текстах вони слугують засобами забезпечення точності, однозначності та легітимності висловлювання. Формули на зразок *it shall be deemed, is subject to the provisions of, must be complied with* реалізують функцію імперативного впливу, спрямованого на обов'язкове виконання норми. Такі кліше позбавлені експресії, проте саме завдяки цьому вони створюють атмосферу беззаперечної авторитетності й підкріплюють владний характер правового дискурсу. Інші стійкі конструкції, наприклад *in the event that, unless otherwise stated*, виконують функцію структурного маркування умов і наслідків, завдяки чому аргументація вибудовується як логічно прозора й передбачувана. Прагматична роль цих кліше полягає у формуванні тексту, де кожне твердження підкріплюється суворою формалізацією, що унеможливорює довільне трактування.

В управлінських текстах кліше відіграють іншу, більш динамічну функцію. Формули на

кшталт *we strongly believe, it should be emphasized that, we are confident that* використовуються як засоби підсилення аргументації, створюючи ефект упевненості та довіри. Їхнє прагматичне призначення полягає у мобілізації та переконанні адресата, у формуванні позитивного іміджу організації чи керівника. Мотиваційні кліше, такі як *it is recommended that, we encourage you to*, реалізують функцію м'якого регулювання поведінки, пропонуючи бажану модель дії без примусу. Вони формують атмосферу співробітництва та партнерства, що є важливим у корпоративній комунікації.

Спільним для обох сфер є використання референтних кліше (*with reference to, as stated above, according to the provisions of*), які забезпечують функцію текстової когезії та аргументативної послідовності. Їхня прагматика полягає у наданні висловлюванню логічної завершеності, створенні відчуття неперервності аргументації та посиленні на авторитетні джерела чи попередні документи.

Таким чином, у юридичному дискурсі мовні кліше виконують переважно функції імперативності, регламентації та легітимації, тоді як в управлінському вони зосереджені на переконанні, мотивації та створенні позитивного комунікативного іміджу. Обидві сфери демонструють, що кліше не зводяться до механічного повтору готових формул, а виступають стратегічними інструментами впливу на адресата та засобами підтримання інституційного характеру комунікації.

У правовій та управлінській сферах клішовані формули збігаються насамперед функціями стандартизації, когезії та легітимації висловлювання: обидва типи дискурсу активно використовують міжтекстові й референтні маркери на кшталт *with reference to, as stated above, according to the provisions of / in accordance with policy*, що забезпечують зв'язність аргументації, відсилання до попередніх положень і відчуття інституційної безперервності. Спільними є також синтаксична номіналізація й пасивні конструкції, які підкреслюють безособовість і формалізованість викладу, а модальна семантика гарантує передбачуваність інтерпретації: у різних пропорціях задіяні *must, may, should*, а також формули уточнення, обмеження й застереження (*unless otherwise stated; subject to; where applicable*).

Водночас розрізнявальними ознаками виступають ступінь обов'язковості, тональність та прагматична спрямованість. У правовому дискурсі домінують імперативні та клаузальні кліше з жорсткою нормативною силою: *it shall be deemed, must be complied with, is subject to the provisions of, in the event that, provided that*. Їхня мета – фік-

сувати правила, описувати умови й наслідки, мінімізувати варіативність тлумачення; аргументація вибудовується як логіка умов і приписів, а лексика тяжіє до термінологічної точності та уніфікації. Управлінський дискурс натомість націлений на вплив і мобілізацію: переважають оцінно-модальні й мотиваційні кліше типу *we strongly believe, it should be emphasized that, we are confident that, it is recommended that, we encourage you to*, які пом'якшують імперативність, працюють як маркери довіри й легітимують управлінські рішення через апеляцію до цінностей, вигоди і майбутніх результатів.

Відмінним є й режим часової перспективи та способи маркування відповідальності. Правові тексти здебільшого орієнтовані на позачасову чинність норми, закріплюють стабільні дефініції та чітко розподіляють відповідальних через формули типу *the party shall, the court may, liability shall arise*. Управлінські документи частіше проєктують майбутнє, комбінуючи планувальні маркери й обіцянкові конструкції (*we will implement, to that end, we will*), а персоніфіковані або колективні суб'єкти мовлення (*we, the leadership team*) беруть на себе ініціативу, пом'якшуючи зобов'язальність через *should, aim to, plan to*. Унаслідок цього правовий дискурс максимізує передбачуваність і контроль, тоді як управлінський – гнучкість і переконливість.

Нарешті, різниться ступінь допустимої риторичної експресії. Правові кліше прагнуть нейтралізувати оцінність і уникати емоційних підсилювачів; навіть за наявності аргументації вона оформлюється як логіко-нормативне обґрунтування з мінімумом оцінних лексем. Управлінські кліше легітимно вводять елементи корпоративної риторики – stance-маркери (*significantly, critically important, we firmly believe*), що підсилюють персуазивний ефект без формального примусу. Таким чином, подібності зосереджені на спільних інструментах інституційної стандартизації, а відмінності – на різних режимах модальності, ступені імперативності, часовій перспективі, що відбиває глибинну функціональну специфіку правового регулювання та управлінського впливу.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що мовні кліше у юридичному та управлінському англомовному дискурсі виступа-

ють не другорядними чи формальними одиницями, а стратегічними інструментами інституційної комунікації. Вони забезпечують стандартизацію, формалізацію та прагматичну цілісність тексту, виконуючи роль маркерів інституційної належності й гарантії дотримання комунікативних норм.

У юридичному дискурсі кліше зосереджені на реалізації функцій регламентації та імперативності. Структури на зразок *it shall be deemed, is subject to the provisions of, must be complied with* закріплюють безумовний характер правових приписів, мінімізують варіативність тлумачення й підкреслюють владну природу правового тексту. Умовно-наслідкові формули (*in the event that, provided that, unless otherwise stated*) вибудовують логіку аргументації у прозорій і передбачуваний формі, що знижує ризик довільної інтерпретації.

Управлінський дискурс натомість вирізняється орієнтацією на вплив, мотивацію та створення позитивного іміджу організації. Кліше на кшталт *we strongly believe, it should be emphasized that, we are confident that* формують атмосферу довіри та переконливості, тоді як мотиваційні конструкції (*it is recommended that, we encourage you to*) виступають інструментами м'якого регулювання поведінки. Завдяки цьому управлінські тексти досягають ефекту мобілізації адресата та легітимації управлінських рішень.

Спільним для обох сфер є поширення референтних кліше (*with reference to, as stated above, according to the provisions of*), які забезпечують когезію та аргументативну послідовність, а також використання модальних формул, що гарантують передбачуваність і формалізованість висловлювань.

Отже, мовні кліше в юридичному дискурсі виконують функції імперативності, нормативної точності та легітимації, тоді як в управлінському – переконання, мотивації та формування корпоративної ідентичності. Водночас обидва дискурси демонструють єдність у використанні стандартизованих формул, які забезпечують стабільність комунікації, посилюють авторитетність повідомлення й сприяють ефективному досягненню професійних цілей. Аналіз мовних кліше в юридичних та управлінських текстах дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язок між мовою, владою та інституційними практиками, а також окреслити перспективи подальших досліджень у площині прагматики та міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борковська І. П. Кліше як стандартизована мовна одиниця текстів ділових документів. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 59. С. 31–33.
2. Виноградов В. С., Ходаковська О. О. Специфіка англомовного юридичного дискурсу та проблеми перекладу. Матеріали конференції. Харків: НЮУ, 2014. С. 164–167.
3. Вітковський Б. Особливості використання мовних кліше в текстах ділових документів. *Перспективи гуманітарних наук і освіти*. 2020. С. 140–145.
4. Ходаковська О. О. Юридичний англомовний дискурс: інтертекстуальність як засіб цілісності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2019. Вип. 15. С. 220–223.
5. Чернюк А. Англомовний юридичний дискурс в аспекті перекладознавства. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Філологія. 2021. Випуск 1. С. 43–47.
6. American College of Trial Lawyers. The Art of Persuasion: Essays on Rhetoric in the Courtroom. 2019. URL: <https://www.actl.com/wp-content/uploads/legacy/boot-camp-resource-library/the-art-of-persuasion---update-6-23-191.pdf>
7. Goźdz-Roszkowski S. Patterns of Linguistic Variation in American Legal English: a corpus-based study. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2011. 277 p.
8. Hussain S., Mohamad Ali A., Kasim Z., Jalaluddin I. A Review on the Rhetorical Structure and Linguistic Features of Corporate Annual Reports. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2020. 10(9).
9. Hyland K. Exploring corporate rhetoric: Metadiscourse in the CEO's letter. *Journal of Business Communication*. 1998. 35(2). P. 224–244.
10. McClane J. Boilerplate Semantics: Judging Natural Language in Standard Deal Contracts. *Wisconsin Law Review*. 2020. P. 596–627.
11. Zheng J. Translation of Metaphors in Business English from a Cognitive Perspective. *International Journal of English Linguistics*. 2015. 5(2). С. 132–139. DOI: 10.5539/ijel.v5n2p132
12. United Nations Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org>
13. EUR-Lex – Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
14. UK Legislation (Legislation.gov.uk). URL: <https://www.legislation.gov.uk>
15. United States Code (U.S. Code). URL: <https://uscode.house.gov>
16. The Old Bailey Proceedings Online (London's Central Criminal Court). URL: <https://www.oldbaileyonline.org>
17. United States Supreme Court Oral Arguments. URL: https://www.supremecourt.gov/oral_arguments/oral_arguments.aspx
18. U.S. Securities and Exchange Commission. EDGAR Database (Annual Reports, Corporate Filings). URL: <https://www.sec.gov/edgar.shtml>
19. Corporate Governance Codes and Reports (OECD, World Bank). URL: <https://www.oecd.org/corporate/corporategovernanceprinciples/>
20. Harvard Business Review. URL: <https://hbr.org>